

Handboek Kwaliteit, Arbo en Milieu

Veilig werken op de Herenboerderij

HERENBOEREN
SAMEN DUURZAAM VOEDSEL PRODUCEREN
WENUMSEVELD

Hulp nodig? Bel 112
AED? Bel 112!
Breng HBNL op de hoogte

1.	<i>Introductie</i>	4
1.1.	Risico's arbeidsomstandigheden	4
1.2.	Risico's kwaliteit en milieu	5
1.3.	Melding calamiteit, afwijking of verbetering	5
1.4.	Verplichtingen boer en leden	5
1.5.	Hoe dit handboek te gebruiken	6
2.	<i>Calamiteiten</i>	7
2.1.	Calamiteitenkaart	7
2.2.	Stigas calamiteitenkaart	11
2.3.	EHBO en ongevallen	11
2.4.	Brand en explosie	12
2.5.	Verzamelpunt	12
2.6.	Registratie van (verbeter)punten rondom voedselveiligheid, arbeidsongevallen en milieu 12	
2.7.	BHV-organisatie en -plan	13
3.	<i>Arbidsomstandigheden en verzuim</i>	15
4.	<i>Veilig werken</i>	16
4.1.	Training veilig werken op de boerderij	16
4.2.	BHV-ers op de boerderij	16
4.3.	Huis- en erfregels	16
4.4.	Veilig werken op de boerderij	16
4.5.	Persoonlijke Beschermingsmiddelen (PBM)	21
4.6.	Gedrag en omgangsvormen op de boerderij	25
4.7.	Voorkomen van ongevallen	25
4.8.	Opruimen en schoonmaken	26
4.9.	Storingen	26
5.	<i>Biologische factoren en infectiezieken in bos en natuur</i>	27
5.1.	Algemeen	27
5.2.	Eikenprocessierups	27
5.3.	Teken en ziekte van Lyme	27
5.4.	Wespen en bijen	28
5.5.	Wilde dieren en wilde kadavers	28
5.6.	Krabben en beten van dieren of mensen	28
5.7.	Q-koorts	29

5.8.	Schurft (scabiës)	29
5.9.	Legionella.....	29
6.	Voedselveiligheid.....	31
6.1.	Oogsten producten.....	31
6.2.	Eieren.....	31
6.3.	Opslag voedsel	31
6.4.	Ongedierte	31
6.5.	Ketenpartners	31
7.	Dieren op de boerderij	32
7.1.	Runderen	32
7.2.	Varkens	32
7.3.	Kippen.....	32
7.4.	Wasplaats, kadaverplaats en mestopslag	33
	<i>Bijlage I – Overzicht Factsheets</i>	34
	<i>Bijlage II – Format Huis- en erfregels op de Herenboerderij</i>	36
	<i>Bijlage III – Wet- & regelgeving voor brandblussers</i>	38
	Hoe ziet de wet- & regelgeving voor brandblussers en brandbeveiliging eruit	38
	Projectering volgens NEN 4001	39

1. Introductie

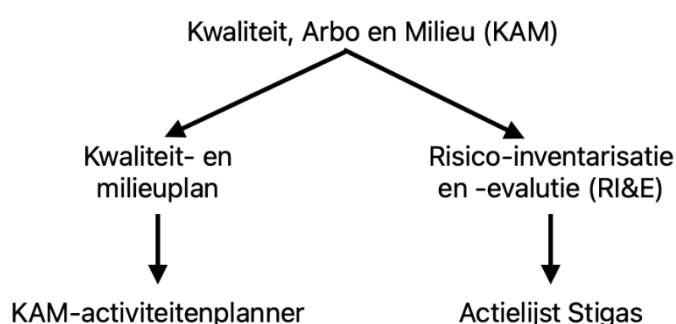
In dit handboek worden verschillende belangrijke aspecten van veiligheid op de Herenboerderij behandeld. Hiermee willen we specifiek aangeven waaraan boer én leden zich dienen te houden bij het werken op de Herenboerderij. Een Herenboerderij is een professioneel bedrijf en we wensen dan ook als zodanig te acteren. Wij verwachten dat je de gegeven instructies en aanwijzingen opvolgt. Ze zijn immers direct bedoeld voor het welzijn van jou en anderen. Wij gaan ervanuit dat deze informatie bijdraagt tot een kwalitatief goede, veilige en efficiënte uitvoering van de werkzaamheden. Zie ook de paragraaf 'verplichtingen boer en leden' verderop in dit hoofdstuk.

Stichting Herenboeren Nederland hanteert een kwaliteitssysteem met als doel om op alle Herenboerderijen:

- de **voedselveiligheid** (Kwaliteit) te borgen,
- de risico's in de **arbeidsomstandigheden** (Arbo) te beheersen,
- en de genomen acties te monitoren om de **milieu-impact** (Milieu) inzichtelijk te maken.

In dit handboek wordt dit systeem en worden de belangrijkste aspecten van veiligheid toegelicht. Zie daarnaast het *KAM Beleid Herenboeren NL* voor toelichting op de basis en strategieën van het KAM-beleid op de Herenboerderijen. Er wordt op een aantal plekken verwezen naar factsheets die op dit moment niet voor de leden toegankelijk zijn. Als je meer informatie over een bepaald thema wil, vraag dan de boer of een bestuurslid om een factsheet toe te sturen, of neem contact op via secretariaat@herenboeren.nl.

Een schematische weergave van het kwaliteitssysteem van HBNL is hieronder te zien. In de volgende paragrafen worden de twee onderdelen nader toegelicht.

1.1. Risico's arbeidsomstandigheden

Herenboeren Nederland heeft een grondige **risico-inventarisatie en -evaluatie** uitgevoerd voor alle boerderijen, voor alle bedrijfstakken die op de boerderijen voor kunnen komen. Hierin worden vooral Arbo-zaken bekeken. Deze RI&E beschrijft de risico's van de algemene processtappen op de Herenboerderij per ontwikkelingsfase. Ook worden hierin kritische punten benoemd: punten die een hoog risico kennen en dus extra aandacht verdienen.

Op elke Herenboerderij dient een RI&E plaats te vinden op basis van deze algemene analyse en de RI&E van Stigas¹. Veel maatregelen op mogelijke risico's zijn in de algemene analyse beschreven en kunnen met behulp van dit handboek en/of de factsheets op de kennisbank op de locatie worden geïmplementeerd. Om de extra risico's op locaties inzichtelijk te maken wordt er een RI&E van Stigas voor de locatie klaargezet met de thema's voor open teelten en zorgboerderijen (in deze twee takken zitten de belangrijkste risico's die het meest overeenkomen met de situatie op Herenboerderijen). Dit dient (samen met de analyse van HBNL) als basis van de RI&E van de lokale boerderij. Het is belangrijk dat dit door de KAM-coördinator samen met de boer(en) en HBNL in wordt gevuld. De risico's op de boerderij worden zo goed mogelijk in kaart gebracht en hieruit komen verschillende actiepunten voort. Het handboek kan gebruikt worden om de risico's in te zien en een keuze te maken voor maatregelen. Ook op [de site](#) van Stigas (Arbo catalogus) staan veel tips voor maatregelen die te nemen zijn voor de verschillende onderwerpen.

1.2. Risico's kwaliteit en milieu

Het **kwaliteit- en milieuplan** inventariseert de risico's op voedselveiligheid (kwaliteit) en milieu voor alle boerderijen. Alle processen op de boerderij zijn in dit plan opgenomen. De belangrijkste/grootste risico's zijn hieruit gefiltreerd en zijn opgenomen in *de kwaliteit-activiteitenplanner (volgt)*. Deze planner stelt lokale boerderijen in staat om op een eenvoudige manier maatregelen te nemen om deze risico's te beheersen en/of te minimaliseren.

1.3. Melding calamiteit, afwijking of verbetering

Om de kwaliteit en veiligheid van de boerderij en producten continu te verbeteren is het belangrijk dat problemen en/of zorgen rondom (voedsel)veiligheid, (arbeids-)ongevallen en milieuproblemen gemeld worden. Ook wijzigingen (in processen of werkwijze) of verbeteringen worden gemeld. Het doel is om samen te leren en te verbeteren. Deze meldingen kunnen worden gedaan door werknemers, maar ook vrijwilligers of leden en worden gecommuniceerd met de zowel de lokale KAM-coördinator als de landelijke contactpersoon (zie calamiteitenkaart). Een melding wordt gedaan middels het *Formulier KAM-melding*.

Als er wijzigingen vanuit Herenboeren Nederland als werkgever plaats (moeten) vinden, is HBNL verantwoordelijk voor een goede en actuele risico-inventarisatie. Ook zij werken met het wijzigingsformulier. Samen met boeren en KAM-coördinatoren zorgt HBNL ervoor dat wijzigingen op de boerderijen worden geïmplementeerd, zodat zowel veiligheid en naleven van wetgeving worden geborgd. Zie voor uitgebreidere informatie de *factsheet Melding KAM calamiteit, afwijking, wijziging en verbetering*.

1.4. Verplichtingen boer en leden

Naast de boer als bedrijfsleider, die op zijn of haar beurt wellicht loonwerkers inhuurt, draait de boerderij vooral op de hulp van zeer enthousiaste leden. Iedereen die op de boerderij werkt is

¹ Herenboeren NL is aangesloten bij arbodienst Stigas, die ondernemers en werknemers helpt om veilig, gezond en vitaal te werken. De RI&E van Stigas is dan ook geheel gericht op Arbo. Onze boeren vallen onder de CAO open teelten, en de risico-inventarisatie van Stigas is daarop gebaseerd.

verplicht de nodige voorzichtigheid en zorgvuldigheid in acht te nemen om gevaren voor de veiligheid en gezondheid van henzelf en die van anderen te voorkomen.

Bovenstaande geldt met name voor:

- Het op juiste wijze gebruiken van machines, toestellen, werktuigen, transportmiddelen, hijsgereedschappen en andere hulpmiddelen.
- Het alleen gebruiken van arbeidsmiddelen als je daar toestemming van de boer of werkgroep coördinator voor hebt gekregen en geïnstrueerd bent in het juist en veilig gebruik ervan.
- Het gebruiken van persoonlijke beschermingsmiddelen zoals veiligheidshelmen, brillen, schoenen, gehoorbescherming, enzovoorts, daar waar deze zijn voorgeschreven. De Herenboerderij stelt een aantal middelen ter beschikking.
- Het niet veranderen of buiten gebruik stellen van op werktuigen en machines aangebrachte beveiligingen.
- Het meewerken en ondersteuning geven aan instructies en voorlichting (werkzaamheden).
- Direct melden van opgemerkte gevaren aan de boer of Herenboeren NL. We zijn tenslotte gezamenlijk verantwoordelijk voor gezond en veilig werken op de boerderij.

Herenboeren NL is als werkgever verantwoordelijk voor de boeren en medewerkers. De locaties zijn zelf verantwoordelijk voor de veiligheid van de leden. Door de boeren, het bestuur, werkgroep coördinator en/of veiligheidsmedewerker zal mede toezicht worden gehouden op het nakomen van de gemaakte afspraken. Omdat de leden voornamelijk ook mede-eigenaar zijn van de boerderij is eenieder zich ervan bewust dat iedereen zelf verantwoordelijkheid draagt voor de gevolgen, en dat iemand daarvoor ook aansprakelijk kan/zal worden gesteld. Specifieke afspraken rondom huisregels, verplichtingen, aansprakelijkheid etc. dienen gemaakt te worden in de samenwerkingsovereenkomst (SOK).

Weet dat je als lid ook verzekerd bent als je onverhoopt gezondheidsschade oploopt bij je werkzaamheden voor de Herenboerderij. Meld dit bij de boer/KAM-coördinator, en Herenboeren Nederland zal dit - na ontvangst van de rapportage - voor je afwikkelen met de assurantietussenpersoon. Zie voor meer informatie de [Factsheet verzekeringen](#).

1.5. Hoe dit handboek te gebruiken

Dit handboek biedt input voor de locatiespecifieke RI&E en de KAM-activiteitenplanner omdat het veelvoorkomende risico's en beheersmaatregelen op een Herenboerderij beschrijft. Het is een algemene format die door Herenboeren Nederland wordt aangereikt. Op een aantal plekken in het document dienen de plaatselijke situatie en/of de details ter plekke te worden ingevuld. Dit maakt het handboek tot een locatie-specifiek document. Het 'ingevulde' handboek wordt vervolgens ter accordering met HBNL gedeeld, waarna het in PDF wordt gezet en definitief is (al blijft periodieke herziening noodzakelijk, zowel vanuit de boerderijen als vanuit HBNL).

2. Calamiteiten

2.1. Calamiteitenkaart

SPOED?	Bel 112!
Politie (geen spoed):	0900 8844

Op de kennisbank is de calamiteitenkaart voor de boerderij te vinden, zie [KAM Handboek gegevens in te vullen per boerderij](#). Vul deze in voor je lokale situatie en hang hem op een zichtbare plek op. Op de kennisbank zijn ook een aantal overige [voorbeelden](#) te vinden. De rest van dit hoofdstuk gaat in op specifieke informatie over verschillende calamiteiten.

EHBO en ongevallen

Bel 112 bij een zwaar ongeval of een medische noodsituatie (bijvoorbeeld wegraking of reanimatie). Geef de locatie door (zie calamiteitenkaart) en beantwoord de vragen van de centralist. Zorg dat de hulpdiensten het slachtoffer kunnen bereiken. Als er meerdere omstanders zijn, kan het handig zijn om een omstander de hulpdiensten te begeleiden vanaf de ingang van het terrein naar het slachtoffer.

Het is belangrijk dat de veiligheid van de omstanders ook bewaakt wordt. Zodoende kan voorkomen worden dat er meer slachtoffers vallen. De eigen veiligheid van de omstanders gaat boven het kunnen verlenen van hulp (bijvoorbeeld: niet een brandend gebouw ingaan).

Begeleid bij licht letsel de getroffene zo nodig naar een veilige plek (locatie waar iemand beschut is en er spullen voorhanden zijn). Laat een wond, ook een kleine, verzorgen door een BHV'er of EHBO'er.

Meld elk ongeval altijd! Helaas een (bijna) ongeval op de boerderij? We moeten dit in het vervolg voorkomen. Dus KAM-calamiteiten worden **direct gemeld** bij de boer en KAM-coördinator van de locatie, en vervolgens bij een contactpersoon van Herenboeren NL. Ook wordt de formulier KAM-melding gemaakt zodat eventuele verbeteringen kunnen worden doorgevoerd.

Contactpersonen lokaal: **zie je lokale invulblad. Je kunt daar dit document voor gebruiken:** [KAM Handboek gegevens in te vullen per boerderij](#)

Noodnummers

Ben je op de boerderij en is er een noodsituatie?

Zijn er meerdere mensen en is er een boer op het terrein aanwezig?

Blijf bij het slachtoffer en laat iemand anders de boer ophalen!

Hieronder vind je namen en nummers die je kunt bellen:

Op werkdagen

Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag	Zaterdag
	Nathan	Nathan	Nathan	Nathan	Nathan
		Renée		Renée	

Telefoonnummers

Nathan	06 23 26 68 22
Renée	06 23 26 68 22

Op avonden en op zondag

Vragen over de dieren	Elvira Maatkamp	06 18 29 76 83
Vragen over het terrein/techniek	Henk Crielaard	06 12 12 42 94
	b.g.g. Erik Vos	06 45 69 61 91
Vragen over veiligheid	Jaap de Hoog	06 81 47 26 81
	b.g.g. Els Jongeling	06 20 01 59 61
Algemene vragen/bestuur	Arien Scholtens	06 81 66 75 46

Als je 112 of de politie belt, geef dan ons adres goed door:

Wenumseveldweg 99

7345 DE Wenum-Wiesel

HERENBOEREN
SAMEN DUURZAAM VOEDSEL PRODUCEREN
WENUMSEVELD

Wenumseveldweg 99

7345 DE Wenum-Wiesel

Bel 112

Bij bedrijf **Hetraco - Hornaar 11**.
Op 600 meter vanaf
parkeerplaats Herenboerderij.

AED hangt aan buitenmuur naast
de deur van expeditie.
24/7 beschikbaar.

Indien AED bij Hetraco niet beschikbaar:

24/7 beschikbaar

Casa Bonita (Anklaarseweg 91).

Aan het eind van de Stadshoudersmolenlaan rechts.

van 8.30 beschikbaar

Hamer - Stadshoudersmolenweg 23

EHBO-doos

In kantoor rechts naast de deur

In tuinhuis boven de kapstok

Oog douche

In kantoor rechts naast de deur

Brandblusser

In kantoor

Op blauwe tractor

Op oranje tractor (bovenin)

In de stal (links tegen buitenmuur)

Contactpersonen Herenboeren NL:

Marjon Wijdeven (Herenboeren Nederland Kwaliteit)

06 194 731 15

Mariska Pater (Herenboeren Nederland)

06 345 374 63

Derk van Balen

06 572 200 69

Brand en explosies

Denk aan je eigen veiligheid en de veiligheid van anderen. Zorg dat het gebouw zo snel mogelijk ontruimd wordt. Bel direct 112 en geef de locatie van de brand door. Beantwoord de vragen van de centralist.

Een getrainde BHV'er kan middels een brandblusser proberen een kleine brand te blussen met één blusmiddel (bijvoorbeeld een draagbare brandblusser). Als dit niet lukt in één poging met één blusmiddel,

verlaat de ruimte en sluit de deur om zodoende de ventilatie en uitbreiding van de brand te verminderen. Doe geen nieuwe poging met een tweede brandblusser!

LET OP: ga nooit een brandend gebouw binnen!

Indien je op veilige afstand bent en geen gevaar loopt, sluit dan gasflessen en schakel elektrische installaties af.

Evacuatie en verzamelpunt

Bij een ontruiming is het belangrijk om alle omstanders in veiligheid te brengen en te voorkomen dat ze hulpverleners hinderen in hun werk. Verzamel gezamenlijk op de parkeerplaats/carpoolplaats. Zie **P** op gedetailleerde kaart van de calamiteitenkaart of KAM gegevens per boerderij.

Registratie van voedselveiligheid, (arbeids)ongevallen en milieuproblemen

Om de kwaliteit en veiligheid van de boerderij en producten continu te verbeteren is het belangrijk dat problemen en/of zorgen rondom (voedsel)veiligheid, (arbeids)ongevallen en milieuproblemen gemeld worden. Deze meldingen kunnen worden gedaan door werknemers, maar ook vrijwilligers of leden. Deze meldingen kunnen worden gedaan bij de lokale KAM-coördinator. Meldingen worden daarnaast ook altijd gedaan bij Herenboeren Nederland (kam@herenboeren.nl).

2.2. Stigas calamiteitenkaart

Hieronder is de calamiteitenkaart van Stigas te zien. Mocht het nodig of wenselijk zijn, dan kan (ook) gebruik worden gemaakt van dit format. Zorg er wel voor dat daarnaast ook boerderij-specifieke gegevens (zie hierboven) bekend en zichtbaar zijn. Deze calamiteitenkaart is ook te vinden op de kennisbank: [Voorbeeld Calamiteiten kaarten](#)

STIGAS

Brand en bedrijfsongeval

Geen paniek, blij rustig!

Intern alarmeren

Brand of ongeval

Melden bij _____

Telefoonnummer _____

Wat moet gemeld worden

- Naam van de melder
- Wat voor hulp is nodig: politie, (bedrijfs)brandweer, ambulance, ehbo-er
- Aantal slachtoffers
- Wat mankeert de slachtoffers
- Plaats waar de hulp moet komen

Extern alarmeren

Belangrijke telefoonnummers

- **Bij spoed: 112**
voor politie, brandweer en ambulance
- **Bij minder spoedeisende hulp:**
bel 0900 - 8844 voor de politie
bel huisarts of andere deskundigen

huisarts _____

ziekenhuis _____

Wanneer wèl 112 alarmeren

Onder andere in geval van:

Ernstige ongevallen	Ernstige brandwonden
Botbreuk	Verdrinkingsverschijnselen
Hartinfarct	Ernstige verwondingen
Ernstige benauwdheid	Vergiftiging

2.3. EHBO en ongevallen

Begeleid bij licht letsel de getroffen(e) zo nodig naar een EHBO-post. Laat zelfs een kleine wond door een BHV'er verzorgen. **Bel bij een ongeval direct 112.** Geef zakelijke informatie zoals naam, juiste plaats van het ongeval, aantal slachtoffers, en ook de plaats waar de ambulance kan komen. Laat de opgegeven plaats herhalen om vergissingen te voorkomen. Zorg voor de opvang van de ambulance om de juiste route/plaats aan te geven. Meld het ongeval bij de bedrijfsleiding, veelal de uitvoerder ter plaatse, en verander niets aan de ongevalssituatie; dit in verband met mogelijk onderzoek.

2.4. Brand en explosie

Denk aan je eigen veiligheid en de veiligheid van anderen, zorg dat het gebouw zo snel mogelijk wordt ontruimd. **Bel direct 112.** Geef zakelijke informatie zoals naam en de juiste plaats. Stel direct de boer en/of bestuurslid op de hoogte. Zorg altijd voor een vrije doorgang voor de brandweer of andere hulpdiensten.

Alleen indien mogelijk en je echt geen enkel gevaar loopt: sluit gasflessen af en schakel elektrische toestellen uit. Verminder zo mogelijk ventilatie door deuren, ramen en luchtkokers te sluiten en ventilatoren of afzuiging uit te schakelen. In de bedrijfsruimte is een brandblusser aanwezig. **Neem echter geen enkel risico, verlaat in gevaarlijke situaties direct de betreffende ruimte(n).**

Zie **bijlage III** voor een toelichting rondom de wet- & regelgeving rondom brandblussers.

2.5. Verzamelpunt

Verzamel bij een calamiteit, zoals bijvoorbeeld brand, op dit punt. Het is voorzien van een bord zoals hier is weergegeven.

2.6. Registratie van (verbeter)punten rondom voedselveiligheid, arbeidsongevallen en milieu

Herenboeren locaties en het team van Stichting Herenboeren NL melden verbeterpunten op de verbeterpuntenlijst t.a.v. voedselveiligheid, arbo en milieu. Als er afwijkingen rond voedselveiligheid of onkruid, dier- of plantenziekten die meldingsplichtig zijn voorkomen, wordt dit gemeld bij de NVWA. Meld een kritieke afwijking altijd bij de boer en de KAM-coördinator van Herenboeren NL. Er kan gemaild worden naar KAM@herenboeren.nl. Verdere info: [Melding KAM calamiteit, afwijking, wijziging en verbetering](#)

Bij zwaardere bedrijfsongevallen met fysiek letsel is er een 'meldingsplicht' bij de inspectie SZW. 'Meldingsplichtige ongevallen' zijn arbeidsongevallen die hebben geleid tot overlijden, blijvend letsel of ziekenhuisopname van medewerkers die aan het werk waren.

2.7. BHV-organisatie en -plan

2.7.1. BHV-organisatie

Omdat de boeren in loondienst zijn bij Herenboeren Nederland en werkzaamheden uitvoeren op de boerderij, zijn zij degenen die door Herenboeren Nederland een BHV-training aangeboden krijgen. Dit houdt in dat er op elke boerderij minimaal één persoon aanwezig is met een geldig BHV-certificaat. Boeren die net beginnen volgen deze training op het eerstvolgende moment dat de training aan wordt geboden (begin van het kalenderjaar). Vervolgens krijgt elke boer jaarlijks een herhaling/opfrissing van de training. De trainingen vinden plaats op één van de boerderijen (wisselende locatie).

De BHV-training bestaat uit twee delen:

- Handelen bij levensbedreigende situaties
- Handelen tijdens brand

Het is fijn als er op een locatie een inventarisatie plaatsvindt om te weten wie er een BHV-training binnen de locatie heeft gedaan. Zo kan er bekeken worden of er tijdens werkzaamheden op het land iemand aanwezig is met kennis van BHV. Tijdens open dagen is het handig dat er twee BHV'ers aanwezig zijn zodat er bij calamiteiten goede acties genomen kunnen worden. Op de locatie is het belangrijk dat er EHBO-middelen en blusapparatuur aanwezig zijn. Deze dienen gecontroleerd te worden op gebruikstermijn, goed zichtbaar en vrij te hangen en bij mede-eigenaren bekend te zijn.

2.8.1 BHV-plan

Op elke boerderij moet een goed BHV-plan aanwezig zijn. Dit plan moet in ieder geval de hiernagenoemde aspecten bevatten. Daarnaast dient er periodieke evaluatie en bijwerking van het plan plaats te vinden op basis van ervaringen en oefenresultaten. Het hebben van een BHV-plan is een wettelijke verplichting die bedoeld is om de arbo-wetgeving goed in te vullen.

- Risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E)

De RI&E beschrijft de risico's van de algemene processtappen op de Herenboerderij per ontwikkelingsfase. Ook worden hierin kritische punten benoemd: punten die een hoog risico kennen en dus extra aandacht verdienen. Op elke Herenboerderij dient een locatiespecifieke RI&E te zijn gedaan, die vervolgens een onderdeel vormt van het BHV-plan.

- Ontruimingsplan

Ondanks dat op veel boerderijen de activiteiten meer op buiten zijn gericht, zijn er ook vaak verschillende gebouwen aanwezig. Indien er een gebouw aanwezig is, dient er een duidelijke instructie te zijn om een gebouw snel en ordelijk te evacueren. Denk hierbij aan de aanduiding van vluchtroutes (nooduitgang) en verzamelplaatsen.

- Communicatieplan calamiteiten

Het is belangrijk om een lokaal communicatieplan voor calamiteiten te hebben. In dit plan staan oa. telefoonnummers van boeren, BHV-ers en dokters in de omgeving. Er staan een aantal [voorbeelden](#) op de kennisbank. In de bijlage is tevens een format te vinden.

- Eerste hulp
 - Informatie over de locatie van EHBO-materialen.
 - Instructies voor het verlenen van eerste hulp bij verschillende noodsituaties.
- Brandbestrijding
 - Instructies voor het gebruik van blusmiddelen.
 - Brandbestrijdingsprocedures, inclusief alarmering en evacuatie.
- Ongevallenregistratie
 - Procedures voor het vastleggen van noodsituaties en genomen maatregelen.
 - Een systeem voor het melden en analyseren van incidenten.

Ongevallenregistratie kan ook in Stigas gebeuren. Daarnaast vraagt HBNL om na een ongeval een melding te maken, zodat alle ongevallen centraal worden gedocumenteerd en op basis daarvan verbeteringen kunnen worden doorgevoerd.

- Samenwerking met externe hulpdiensten

Coördinatiemechanismen voor samenwerking met de brandweer, ambulance en andere hulpdiensten. Hier valt ook een beschrijving van de bereikbaarheid van de locatie onder (adres en/of routebeschrijving). Het kan handig zijn om contact op te nemen met lokale hulpdiensten voor een situatiebeschrijving. Om dit goed te organiseren ondersteunt Herenboeren Nederland de verschillende lokale Herenboerderijen.

3. Arbeidsomstandigheden en verzuim

Stichting Herenboeren Nederland beschikt over een verzuimbeleid, inclusief verzuimprotocol. Dit wordt gedeeld met de KAM-coördinatoren en de boeren. Het verzuimbeleid en het verzuimprotocol voldoen aan de eisen en termijnen zoals gesteld in de [Wet Verbetering Poortwachter](#) (WVP).

Daarnaast heeft Herenboeren Nederland een contract met Sazas. Sazas is verzekeraar en de verzuimspecialist voor de agrarische en groene sector. Daarmee helpt Sazas bedrijven gezond te houden. Preventief, maar ook als er al sprake is van verzuim. Met de verzuimbegeleiding en hulp bij re-integratie neemt Sazas veel regelwerk uit handen van de ondernemer. Zo hebben zij meer grip op het verzuim en kunnen ze zorgeloos blijven ondernemen. Zie voor meer informatie over het verzuimbeleid van Herenboeren NL de [Factsheet Verzuimregeling](#) en het [Personeelshandboek](#) (in ontwikkeling)

4. Veilig werken

4.1. Training veilig werken op de boerderij

Stichting Herenboeren Nederland zorgt er samen met specialisten en de KAM-coördinatoren voor dat de boeren adequaat worden opgeleid in veilig werken. De boer is namelijk de preventiemedewerker van de locatie. Dit wordt vastgesteld middels de *Factsheet functieomschrijving KAM-coördinator lokaal*.

4.2. BHV-ers op de boerderij

Op een Herenboerderij dienen de boeren in het bezit te zijn van een geldig BHV-certificaat. Daarnaast is het wenselijk dat minimaal twee BHV'ers zijn op een activiteit waar ook mensen komen die geen mede-eigenaar zijn.

4.3. Huis- en erfregels

Uit de lokale RI&E kunnen locatiespecifieke risico's komen. Op basis daarvan kunnen er huis- en erfregels worden opgesteld die bij voorkeur zichtbaar worden opgehangen op de boerderij. Zo wordt duidelijk wat wel en niet mag. Voorbeelden van onderwerpen die hierin vastgelegd zijn, zijn de volgende:

- Verkeersregels;
- Parkeerregels;
- Aanmelden;
- Algemene gedragsregels (roken, veiligheid ed.);
- Handelen bij calamiteiten.

Voor een voorbeeld zie bijlage II.

4.4. Veilig werken op de boerderij

4.4.1. Basisvoorwaardenprogramma

De *Basisvoorwaarden KAM* hebben tot doel de Kwaliteit, Arbo en Milieu (KAM) basisvoorwaarden te inspecteren en te beheersen, om daarmee de risico's voor de voedselveiligheid, Arbo en het milieu te elimineren. HBNL is bezig om een (half)jaarlijkse controle van deze basisvoorwaarden op te zetten. De precieze invulling hiervan volgt.

4.4.2. Veilig werken algemeen

De voornaamste veiligheidspunten die altijd en voor alle werkzaamheden gelden zijn:

- **Bescherm jezelf:** zorg altijd voor deugdelijke en goede beschermingsmiddelen (4.5 Persoonlijke Beschermingsmiddelen (PBM)). Draag stevige (aan)gesloten kleding, goede stevige schoenen (bij voorkeur geen klompen), handschoenen, gehoorbescherming bij gebruik machines en oogbescherming. En wijs elkaar er ook op dat veilig werken in het belang is van jezelf, je medeleden en de hele gemeenschap.

- *"Ik heb het nog nooit gedaan, dus ik denk dat ik het wel kan"* is geen goed begin. Fijn dat je wilt helpen, maar vraag altijd naar **de instructie** zodat je veilig aan de slag kunt. De werkgroep coördinator en/of boer helpt je daarbij.
- **Samenwerken**: zorg dat er nooit alleen wordt gewerkt bij risicovolle werkzaamheden of in situaties die vooraf als risicovol kunnen worden ingeschat. Vaak is samenwerken sowieso fijner. Twijfel je of iets veilig is? Vraag de boer!
- Dat **hygiëne** van groot belang is om ziektes te voorkomen is iedereen bekend. Gewerkt op de boerderij? Was altijd je handen met water en zeep.
- Zorg dat je **werkzaamheden afwisselt**. Te veel van dezelfde werkhoudingen zijn belastend voor je lijf. Dus na 1 à 2 uur is het goed om wat anders te doen.
- Zorg dat je **op gepaste afstand blijft van machines**. Trekkers hebben een dode hoek waardoor mensen op het erf niet altijd goed zichtbaar zijn voor de bestuurder. Tijdens het werken met hand gedragen machines kunnen omvallende bomen, vallende takken of wegspringende stenen gevaarlijke situaties voor in de buurt werkende collega's of omstanders veroorzaken.
- Neem voldoende **pauze en rust**. Dit zegt de wet daarover: "Als u langer dan 5,5 uur werkt, heeft u volgens de wet recht op minimaal 30 minuten pauze. U mag de pauze splitsen in 2 keer een kwartier. Als u langer dan 10 uur werkt, heeft u volgens de wet recht op 45 minuten pauze. De pauze mag u splitsen in meer pauzes van minimaal een kwartier."

4.4.3. Rouleren van werkzaamheden

Op de Herenboeren boerderijen worden veel werkzaamheden verricht, zoals: opkweek van planten, planten, wieden van onkruid, sproeien, oogsten van groente en fruit, compost maken, onderhouden van boomgaarden (o.a. snoeien), verzorgen van dieren. Door de grote diversiteit van werkzaamheden is het goed mogelijk om werkzaamheden af te wisselen. Probeer dan ook voor boeren en mede-eigenaren met regelmaat je werkzaamheden af te wisselen. Neem als indicatie **2 uur** voor het uitvoeren van werkzaamheden waarna er gerouleerd en/of gerust wordt.

4.4.4 Pauze, rust en werkzaamheden minderjarigen

Neem voldoende pauze. Volgens de wet heb je bij langer dan 5,5 uur werk recht op minimaal 30 minuten pauze. Als je langer dan 10 uur werkt heb je recht op 45 minuten pauze.

Als je 13 of 14 jaar bent, moet je iedere dag minimaal 14 uur rust hebben. Als je 15 bent moet je minimaal 12 uur rust hebben. En heb je recht op een aaneengesloten pauze van 30 minuten als je meer dan 4,5 uur achter elkaar werkt. Deze groep mag enkel licht werk verrichten. Als je 16 of 17 bent en meer dan 4,5 uur werkt, heb je recht op een half uur pauze. Ook heb je recht op extra rusttijden.

Mensen **onder de 18 jaar** mogen volgende werkzaamheden niet uitvoeren:

- werken met bestrijdingsmiddelen
- werken op lawaaiige plekken waar de dagdosis hoger is dan 85 dB(A) (als met machines wordt gewerkt zal dit snel het geval zijn)
- werkzaamheden waarbij de lichaamstrillingen meer dan 0,5 m/s² bedragen of de hand-arm trillingen meer dan 2,5 m/s².

Werkzaamheden die alleen onder begeleiding uitgevoerd mogen worden zijn o.a. het besturen van een trekker (alleen met trekker rijbewijs) en het aan- of afkoppelen van aanhangwagens of werktuigen.

4.4.5. Tillen

Op de Herenboeren boerderijen worden met regelmaat tilwerkzaamheden uitgevoerd. Toch zijn dit geen dagelijks repeterende werkzaamheden. Op grond van wetenschappelijke onderzoeken komt het Amerikaanse Instituut voor Veiligheid en Gezondheid (National Institute of Occupational Safety and Health= NIOSH) tot de conclusie dat in de **meest optimale situatie maximaal 23 kg** mag worden getild. Dit om gezondheidsschade te voorkomen. Dit maximumgewicht geldt dus als gewerkt wordt onder optimale omstandigheden. Bij minder goede tilomstandigheden (hoogteverschillen, draaien tijdens het tillen enz.) zal het maximaal tilgewicht verder dalen. Til liever vaker minder kg, dan eenmalig een groter gewicht. Kratten van max. 10 kg zijn vaak goed te hanteren. Let hierbij op de methode van tillen en dragen. Als tilwerkzaamheden toch vaak voor gaan komen is het overwegen van een tussenpallet, schaarheftafel of palletiseermachine een optie. Zie ook de [arbocatalogus](#) voor meer informatie.

4.4.6. Zonnebrand, regen, kou, onweer en harde wind

Werken in de felle zon of tijdens koude en regen brengt gevaren met zich mee. Zorg voor de juiste kleding die je een goede bescherming geeft!

Denk bij het werken onder extreme warmte aan temperaturen boven de 30 °C, bij extreme kou aan temperaturen onder het vriespunt. Maatregelen die genomen worden bij extreme omstandigheden zijn:

- Bij hitte het werk zo plannen dat tussen 11.00 - 15.00 uur niet of nauwelijks in de zon gewerkt wordt;
- De huid zoveel mogelijk bedekt houden bij zonnestraling;
- De onbedekte huid insmeren met zonnebrandcrème met een voldoende hoge UV-filter;
- Het beschikbaar stellen van extra drinken bij hoge temperaturen;
- Het invoeren van een tropenrooster bij langdurige hoge temperaturen (bijvoorbeeld een officiële hittegolf);
- Het beschikbaar stellen van warme bedrijfskleding en regenkleding tegen kou en regen;
- Bij koud weer dragen van muts;
- Bij langdurige werkzaamheden op één plek eventueel windschermen plaatsen.

Werken op het land tijdens een **onweersbui** is levensgevaarlijk. De werkzaamheden moeten dan direct onderbroken worden en medewerkers moeten binnen kunnen schuilen. Wanneer een onweersbui tot op 2 km is genaderd (circa 6 tellen tussen de bliksem en de donder) dan is het te gevaarlijk en moet er beschutting worden gezocht bijvoorbeeld in een auto of schuur.

Bij **windkracht ≥ 6** en bij **zware windstoten** is het te gevaarlijk om op hoogte te werken en is er een verhoogde kans op letsel door rondvliegende, zwiepende en vallende voorwerpen. Werkzaamheden in een glazen kas zijn dan ook te gevaarlijk.

4.4.7. Blootstelling aan biologische stoffen en schimmels

Het is bijna onvermijdelijk dat je wordt blootgesteld aan biologische stoffen. Bekende veroorzakers van allergische reacties of irritatie zijn de berenklauw, de acaciaboom, de fluweelboom, de plataan, het Jacobskruiskruid, ambrosia, en (het stuifmeel van) pastinaak, paprika en aardbeien. Ook paddenstoelen, zwammen en schimmels kunnen klachten aan de luchtwegen veroorzaken en allergische huidreacties geven.

Gebruik bij voorkeur huid- en/of adem**beschermingsmiddelen** als je werkt in de nabijheid van dergelijke begroeiing. **Was je handen** voor het werk, bij pauzes en na beëindiging van je werkzaamheden met milde zeep. Zie voor meer informatie de [arbocatalogus](#).

4.4.8. Werkmethoden gewasbescherming, landbouwgif en spuitlicentie

We willen op verantwoordelijke wijze omgaan met bestrijdingsmiddelen. Wanneer nodig wordt er alleen gebruik gemaakt van alternatieve spuitmiddelen (zoals kruidenpreparaten) of bestrijdingsmiddelen die in de biologische sector zijn toegestaan. Voor gebruik van (chemische) middelen die zijn goedgekeurd in de biologische sector is een spuitlicentie nodig. Alternatieve, niet-chemische middelen zoals kruidenpreparaten kunnen worden gebruikt zonder spuitlicentie. Lees hierover meer in [Factsheet spuitlicentie](#). Er kan gekozen worden om dit werk uit te besteden aan een gecertificeerd loonwerkbedrijf. Alle aanwijzingen en instructies die door dit bedrijf worden gegeven moeten dan strikt worden opgevolgd.

4.4.9. Zwangeren

Er zijn specifieke regels t.a.v. zwangere medewerkers om de gezondheid van de medewerker en dat van hun ongeboren kind te beschermen. Denk hierbij aan de volgende zaken. [Deze pagina](#) van de arbocatalogus geeft extra informatie.

- omgang met stoffen die schadelijk zijn voor het ongeboren kind,
- omgang met stoffen die schadelijk zijn voor het kind via borstvoeding,
- lichamelijke belasting (tillen, duwen, trekken en staan),
- verandering van het evenwichtsgevoel,
- werkdruk en werktijden,
- hoge temperaturen,
- lawaai: zwangere medewerkers mogen niet meer dan 8 uur worden blootgesteld aan een gemiddeld geluidsniveau van meer dan 80 dB(A) en niet meer dan 2,5 uur aan een gemiddeld geluidsniveau van meer dan 85 dB(A),
- lichaamstrillingen (8 uur 0,25 m/s² of 2 uur 0,5 m/s²),
- straling (zonlicht, radio- en televisiezenders, GSM-masten en hoogspanningsleidingen).

4.4.10. Kinderen

Het educatieve element van een Herenboerderij vinden wij erg belangrijk. Voor kinderen is aanwezig zijn op een boerderij echter niet zonder risico. Daarom moeten kinderen altijd onder begeleiding en toezicht staan van een volwassene. Verder mogen zij niet op plekken komen waar dieren zijn of met apparatuur wordt gewerkt. Kinderen mogen onder begeleiding wel van achter een hek en op veilige afstand kijken naar dieren. Zelf voeren van dieren is niet toegestaan. Wel kan het voeren van dieren een onderdeel van een geleid educatief programma zijn.

Er kan een speciale kidscorner in worden gericht, waar kinderen bijvoorbeeld onder toezicht zelf kunnen zaaien en oogsten. Ook kunnen er onder begeleiding educatieve activiteiten worden ontwikkeld. Alle instructies van de begeleiders en/of boer moeten in dit geval opgevolgd worden. Als hoofdregel geldt dat de ouders/begeleiders van kinderen verantwoordelijk zijn voor de veiligheid van kinderen en het zich houden aan alle regels. Herenboeren Nederland en de Herenboeren locatie zullen door de ouders/begeleiders volledig gevrijwaard worden van enige schadeclaim.

Lees meer over veilig spelen op de boerderij in [Kinderen op de Herenboerderij](#).

4.4.11. Grote klussen en verbouwen

Wees je ervan bewust dat verbouwing en (grote) klussen extra risico's met zich meebrengen. Het gaat om risico's op de volgende gebieden:

- Fysieke risico's (oa. valgevaar, tillen, struikelen, verwonding door machines);
- Chemische risico's door blootstelling aan chemische stoffen;
- Brand- en explosierisico's;
- Geluids- en stofbelasting;
- Risico's voor dieren en gewassen, door geluid of chemische stoffen.

Ga zorgvuldig te werk en neem veiligheidsmaatregelen:

- Zorg voor een goede planning en voorbereiding;
- Gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen;
- Neem voorzorgsmaatregelen zoals het afzetten van werkgebieden, zorgen voor voldoende ventilatie, bij de hand hebben van blusmiddelen etc.;
- Neem organisatorische maatregelen zoals het beperken van toegang tot het werkgebied, slimme planning van moment van werkzaamheden, direct opruimen van afval en puin;
- Bescherm dieren en omgeving door bijv. de afstand tot de werkplek zo groot mogelijk te maken;
- Zorg voor je eigen gezondheid en welzijn door voldoende pauzes te nemen, voldoende te eten en te drinken, en EHBO-middelen beschikbaar te houden.

4.4.12. Bureau- en thuiswerk

Bij bureau- en thuiswerk is het van belang dat je je werkplek goed inricht. Denk hierbij aan de volgende zaken:

- Zorg ervoor dat je bij werk met een beeldscherm ontspannen armen hebt en dat de muis dichtbij je lichaam is. Je voeten en bovenbenen moeten ondersteuning hebben.
- Je beeldscherm staat recht voor je met de bovenkant van het scherm net onder ooghoogte. Een licht neerwaartse blik is het meest optimaal.
- Bij meer dan twee uur per dag beeldschermwerk moeten je scherm en toetsenbord los van elkaar zijn (dus los beeldscherm of los toetsenbord).

- Je zit op een stoel waarbij je voeten op de grond of op een voetenbankje komen. Je onderarmen worden ondersteund door de leuning tijdens het typen. De stoel moet ook verstelbaar zijn (hoogte, rugleuning, zitdiepte etc.).
- Probeer je stoel- en tafelhoogte zo op elkaar af te stemmen dat je armen een ontspannen houding kunnen aannemen. Dat lukt het beste met je ellebogen op of net iets boven tafelhoogte. De ruimte onder het bureau dient vrij te zijn zodat je je knieën en voeten vrij kan bewegen.
- Zorg ervoor dat:
 - je beeldscherm niet spiegelt,
 - er geen daglicht rechtstreeks in je ogen komt,
 - je goed kan zien (beeldscherm, toetsenbord, papieren documenten),
 - er een goed werkklimaat (temperatuur, ventilatie),
 - er geen storend geluid is.
- Algemene tips bij beeldscherm-/bureauwerk:
 - Afwisseling is het belangrijkste op klachten te voorkomen: verander van houding en sta regelmatig op,
 - Zorg dat je overal waar je meer dan 2 uur werkt een goede werkplek hebt,
 - Je kan oefeningen doen om klachten te voorkomen,
 - Signaleer beginnende klachten (spieren of gewrichten, vooral van armen, nek en schouders; maar ook oogklachten, hoofdpijn en werkdruk). Twijfel niet en meld je bij **HRM**.

4.5. Persoonlijke Beschermingsmiddelen (PBM)

Help je op de boerderij? De juiste beschermingsmiddelen gebruiken is verplicht. Draag goede stevige (werk)schoenen en stevige (aan)gesloten kleding. Handschoenen, gezichtsbescherming of oorbescherming nodig? Op de boerderij vind je de meest gebruikte middelen. Na gebruik schoonmaken met de daarvoor bestemde desinfectie- of reinigingsmiddelen en altijd op de juiste plek terugleggen. Zorg dat degene na jou niet misgrijpt. **Voorkomen is beter dan genezen**, dus zorg dat je en je medewerkers/leden altijd beschermd werken op de boerderij. **Check vooraf:** Controleer voor het gebruik altijd of de middelen geen zichtbare gebreken vertonen. Draag of gebruik het beschadigde beschermingsmiddel anders **niet**, maar meld het bij de boer en de lokale KAM-coördinator.

Persoonlijke beschermingsmiddelen moeten geschikt zijn voor de risico's waartegen ze bescherming bieden. Zie daarvoor het overzicht/de beschrijving bij de opgeslagen middelen en volg de instructies op van de (werkgroep)coördinator.

Instructie: in onderstaand schema ziet je welke middelen gebruikt dienen te worden om beschermd te kunnen werken. De werkgroepcoördinator of de boer praat je bij over de risico's van bepaalde werkzaamheden op de Herenboerderij en hoe je de beschermingsmiddelen moet gebruiken. Tevens kan je bij het niet veilig werken aangesproken worden door boer of de werkgroepcoördinator.

Na gebruik schoonmaken: maak de middelen goed schoon met de daarvoor bestemde reinigingsmiddelen/doekjes. Hierdoor kan de volgende gebruiker de items gewoon snel en veilig gebruiken.

Welke middelen wanneer gebruiken?

Persoonlijke beschermingsmiddelen. →	Stevige schoenen	Overall	Hand-schoenen	Veiligheidsbril	Gelaats-scherm	Stofmasker (snuitje)	Gehoorb- bescherming	Val- beveiliging	Helm	Zaagbroek	Laskap	Veiligheids- schoenen
<i>Werkzaamheid ↓</i>												
Hogedruk- reiniger	V	A		A	A		A					
Trekker	V						A					
Bosmaaien		A	V	A	A	A	V					V
Bomen rooien – motorzaag			V	A	A	V	V			V		V
Kipcaravan	V	A	A			A						
Planten	V		A									
Zaaien	V		A									
Oogsten	V		A									
Lassen	V	V	V	A			V				V	

V = verplicht, A = aanbevelen

4.5.1. Aanwezige middelen

De volgende producten mogen aanwezig zijn op de boerderij als beschermingsmiddelen:

- Wegwerphandschoenen
- Mondkapjes FFP2 of FFP3
- Handschoenen diverse maten en soorten (tuin, waterdichte en stratenmaker)
- Gelaatsscherm en overzetbril
- Kniebeschermers (oogsten op knieën)

Overig:

- Handzeepdispenser
- Reinigingsdoekjes t.b.v. reiniging Persoonlijke Beschermingsmiddelen na gebruik
- Verbandtrommel met extra vingerpleisters, schaar
Een goed gevulde verbanddoos dient op een duidelijk aangegeven en bekendgemaakte vaste plek op de boerderij aanwezig te zijn. Mis je onderdelen? Meld het bij de KAM-coördinator. Zorg altijd dat de doos op de juiste wijze wordt gesloten en op dezelfde vaste plek wordt teruggelegd.
- Ducttape t.b.v. haren eikenprocessierups
- Extra pleisters in handige maten

- Tekentang/-pincet/-kaart
- Oogspoelapparaat en -vloeistof
Je hebt iets in je oog gekregen? Gebruik daarvoor de oogspoelfles die zich in de verbanddoos bevindt. Indien je het hebt gebruikt, dan graag direct hiervan melding maken bij de KAM-coördinator zodat hij/zij voor vervanging kan zorgdragen.
- Brandblusser (incl. jaarlijks onderhoud en afhankelijk van de bouwvoorschriften)
De basisregel is als volgt: als er in het pand geen sprake is van een verhoogd brandrisico, dan dienen er in elk gebouw twee blussers (6 liter (sproei)schuim, 6 kg poeder of 5 kg CO₂) per verdieping per 200m² aanwezig te zijn. Zorg voor een duidelijke vaste locatie voor de brandblusser(s) zodat niemand misgrijpt tijdens een calamiteit. Meld het gebruik aan de lokale KAM-coördinator zodat hij/zij kan zorgen dat de blusser wordt onderhouden en gevuld. Vergeet ook het **jaarlijks onderhoud** niet!
- EHBO-doos: zorg dat deze 1-2 keer per jaar wordt gecontroleerd op verbruikte materialen en wordt aangevuld. Gebruik daarvoor eventueel [deze checklist](#).
- Naaldencontainer.
- Diverse waarschuwingsborden:
 - Dieren niet voeren
 - Gevaarlijke elektrische spanning
 - Gevaar door machines
 - Niet betreden
 - Betreden op eigen risico
 - Slipgevaar
 - etc.

4.6. Gedrag en omgangsvormen op de boerderij

Deze gedrags- en omgangsregels gelden natuurlijk voor iedereen, maar zijn in het bijzonder gericht op mede-eigenaren. Het is eenieder verboden handelingen te verrichten waardoor gevaar voor henzelf of andere personen kan ontstaan, of die schade aan eigendommen tot gevolg kan hebben. Onderling respect is op de boerderij een kernwaarde en ongewenst gedrag wordt uiteraard niet geaccepteerd.

De volgende algemene gedragsregels gelden op de boerderij:

- Ik ben verantwoordelijk voor mijn eigen veiligheid en gezondheid en die van anderen;
- Ik geef het goede voorbeeld in mijn gedrag en volgen van afspraken;
- Ik sta open voor feedback en geef die ook aan anderen;
- Ik houd mij aan veiligheids- en de gedragsregels;
- Ik meld incidenten en bijna-incidenten en draag zo bij aan ideeën voor verbetering.

In bijlage II is een format te vinden voor de huis- en erfregels. Deze kan per boerderij worden aangepast en opgehangen.

4.6.1. Alcohol, drugs- en medicijngebruik

Het nuttigen van alcohol of onder invloed verkeren van alcohol of andere (verdovende) middelen is tijdens het werken op de boerderij verboden. Dit geldt ook voor medicijngebruik, als dit invloed heeft op het bewustzijn. Denk hier dus aan indien je dergelijke medicijnen gebruikt.

4.7. Voorkomen van ongevallen

Houd je aan de instructies met betrekking tot veiligheid, gezondheid en milieu die binnen de commissies gelden en die aan je zijn verteld. Meld het direct aan de boer of werkgroepcoördinator als je gebreken, beschadigingen, fouten en/of onregelmatigheden ontdekt aan gebouwen, installaties, machines, werk-, hef- en voertuigen, gereedschappen, beveiligingsmiddelen, enzovoort, zodat passende maatregelen kunnen worden genomen. Door oplettendheid en het volgen van veiligheidsregels en procedures kunnen ongevallen voorkomen worden. Hou er rekening mee dat bij grote klussen of verbouwingen extra risico's komen kijken; ga hier zorgvuldig te werk.

4.7.1. Machines

Werk bij voorkeur met een **CE-gemarkeerde machine** en zorg dat je de documentatie en **gebruikshandleiding** goed gelezen hebt. Als een machine gewijzigd wordt voldoet deze na wijziging bij voorkeur nog steeds aan de CE-keureisen. Lees hierover meer in de [Factsheet veilig werken met machines en arbeidsmiddelen](#) en [Factsheet aanschaf machines en arbeidsmiddelen](#).

4.7.2. Brandpreventie dierenverblijf

Het is wettelijk verplicht om in een stal of dierenverblijf brandpreventiemaatregelen te nemen. Dat kan bijvoorbeeld zijn het zorgen voor een meldingssysteem/signaal naar de telefoon van de boer.

4.8. Opruimen en schoonmaken

Veiligheid vereist orde en netheid. Werkvloeren moeten vrij van rommel zijn, uit- en doorgangen moeten vrijgehouden worden. Ruim na je werkzaamheden of pauze alles netjes op en zorg met elkaar dat ook de toiletten in zindelijke staat worden gehouden.

4.8.1. Injectienaalden

Gebruikte injectienaalden dienen te worden opgeruimd in een speciaal daarvoor aangewezen container. Deze dient aanwezig te zijn op de boerderij.

4.9. Storingen

Er gebeuren regelmatig ernstige ongevallen bij storingen van machines of overige arbeidsmiddelen. Dit wordt veroorzaakt doordat onwetenden de storing proberen te verhelpen bij een in werking zijnde machine of arbeidsmiddel. Zet elke machine stil bij het opheffen van de storing! Trek de stekker uit het stopcontact, schakel de motor uit en verwijder de sleutel. Ga nooit zelf een storing verhelpen maar raadpleeg eerst de boer of je collega-lid!

5. Biologische factoren en infectiezieken in bos en natuur

5.1. Algemeen

Voor een overzicht van de meest voorkomende zoönosen (ook hieronder kort beschreven) verwijzen we naar [dit document](#) van Stigas.

5.2. Eikenprocessierups

Draag bij het werken in een risicozone van de eikenprocessie een wegwercoverall met capuchon, wegwerp handschoenen, oogbescherming, mondmasker (FFP3) en makkelijk schoon te spoelen schoenen of laarzen.

Heb je voor het weggooien van de gedragen kleding en de gedragen **persoonlijke beschermingsmiddelen** voldoende plastic zakken bij je om besmette kleding na gebruik op te bergen?

Heb je voldoende **schoon spoelwater** bij je?

Heb je voor het verwijderen van brandharen **breed plakband** bij je? Meerdere keren strippen!

Meld de boer minimaal het **aantal nesten** dat je waarneemt en de mate waarin zij klachten veroorzaken om de ernst duidelijk te maken.

5.3. Teken en ziekte van Lyme

Teken kunnen de ziekte van Lyme veroorzaken. Ook op de boerderij kunnen teken aanwezig zijn. Bent je op de boerderij werkzaam geweest? Controleer dan je huid en haren.

Gebruik een **tekentang** op het moment dat je een van hierboven getoonde beestjes in je huid ziet zitten; doe dit op juiste wijze (zoek indien nodig op hoe een tekentang te gebruiken).

Controleer je kleding en lichaam gedurende de dag en doe een totale lichaamscheck aan het einde van de dag. **Noteer altijd in je agenda** als je een tekenbeet hebt opgelopen zodat er met terugwerkende kracht naar kan worden gekeken.

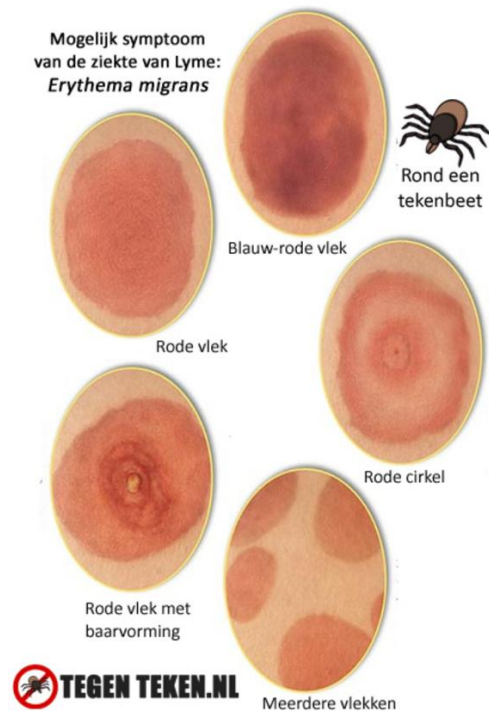

Figuur 1: teken in verschillende maten

5.4. Wespen en bijen

Eén op de 25 mensen is allergisch voor het gif van een bijen- of wespensteek. Bij 70% van de mensen die allergisch zijn voor insectengif, treden de klachten binnen een kwartier op. Het gaat dan onder andere om: jeuk en zwelling over het hele lichaam, moeite met ademen of spreken, duizeligheid, misselijkheid, hartritmestoornissen en zelfs hartstilstand.

Angel verwijderen: word je gestoken, verwijder dan zo snel mogelijk de angel omdat zelfs zonder insect het gif uit het gif zakje kan worden "gepompt". Dit geldt met name voor bijen. Kras de angel met je nagel of een mesje weg; trek de angel niet tussen twee vingers of met een pincet uit de huid omdat het gif zakje dan verder kan worden leeg geknepen.

Meld aan de boer en medeleden als jij of een van de medeleden **allergisch** reageert op zaken als een wespensteek e.d. Als dit nodig is, zorg dan dat je **antistoffen** bij de hand hebt en dat ook je collega's weten waar deze te vinden is en hoe die toe te dienen.

Noodmedicatie bij ernstige reacties: Als iemand in het verleden een ernstige allergische reactie doorgemaakte, dan heeft hij/zij mogelijk een adrenaline auto-injector voorgeschreven gekregen en zal deze gebruiken. **In dit geval iemand niet alleen laten! Bel onmiddellijk 112. Laat iemand de AED ophalen (zie voorblad). Een allergische reactie is een levensbedreigend risico.**

5.5. Wilde dieren en wilde kadavers

Bij de nabije aanwezigheid van wilde dieren: **laat weten dat je er bent, maak geluid!** Zo geef je wild de kans om te vluchten en kom je niet met ze in aanraking. Houd vooral afstand en geef dieren de ruimte om te vluchten.

Voorkom elk contact met (besmet) (lichaams)materiaal van kadavers of dieren. Als je een dier toch verwijdert (bijvoorbeeld een dode vogel), doe dat dan zeer zorgvuldig. Zorg voor goede voorzorgsmaatregelen (bijv. handschoenen) om te voorkomen dat je geprikt of gesneden wordt. De boer zorgt voor verwijdering van landbouwhuisdieren. Meld een vondst dus altijd aan de boer.

Vind je een kadaver? Meld dit aan de boer, hij zorgt voor het op de juiste manier afvoeren. Lees hierover meer in de [Factsheet wet- en regelgeving kadaverplaats](#).

Was altijd je handen grondig na ieder contact met wilde dieren of kadavers; was kleding op 60-90 graden.

5.6. Krabben en beten van dieren of mensen

Het kan voorkomen dat iemand wordt gebeten of gekrabd door een dier of door een persoon, zoals een deelnemer. Er is dan een kans op infectie of overdracht van ziekte, bijvoorbeeld hepatitis B of tetanus. **Was een wondje of beet goed uit** met water en/of zeep en ontsmet met alcohol (70%) of jodium en ga naar de huisarts.

5.7. Q-koorts

Q-koorts wordt veroorzaakt door de bacterie *Coxiella Burnetii*. Deze komt soms bij runderen voor, maar vaker bij kleine herkauwers zoals schapen en geiten. Mensen die met deze dieren werken, lopen kans om Q-koorts te krijgen. De bacterie wordt uitgescheiden via geboortematerialen, urine, melk en vaginaal vocht. Hij kan ook in opgedroogde mest, in stalstof en in ruwe wol zitten. Je kunt besmet raken als je stofdeeltjes of waternevel inademt waar de bacterie in zit. Dit kan ook in de naaste omgeving van de stal gebeuren.

Maatregelen:

- Laat de dieren **vaccineren** tegen Q-koorts.
- **Berg geboortemateriaal op** in een afgesloten bak en laat deze verwerken door een destructiebedrijf. Onder geboortemateriaal wordt verstaan: placenta, vliezen, vocht, en mest en stro van de geboorteplek.
- Zorg voor goede algemene hygiënemaatregelen. Laat zwangeren niet meehelpen met verlossingen.
- **Was vaak de handen met water en zeep.** Droog de handen met een papieren handdoek en gooi deze gelijk in de afvalbak.
- Draag geen sieraden, houd nagels en haren kort. Gebruik papieren zakdoeken. Wissel dagelijks kleding. Dek open wondjes af met een pleister. Hoest/nies met een afgewend gezicht.

5.8. Schurft (scabiës)

Schurft is een huidziekte die komt door schurftmijten en kan ontstaat wanneer je in contact bent met een besmet persoon of besmet materiaal (zoals kleding of handschoenen). Indien er een melding van schurft wordt gemaakt op de boerderij, zorg dan dat het materiaal dat mogelijk voor besmetting heeft gezorgd **3 dagen in een afgesloten vuilniszak wordt bewaard**, of wordt gewassen op 60 graden. De schurftmijten overleven niet langer dan die periode en het materiaal kan daarna weer gewoon gebruikt worden. Gebruik in de tussentijd schoon reservemateriaal.

5.9. Legionella

Legionella is een bacterie die in water en aarde kan zitten. Het inademen van deze bacterie kan je ziek maken. Dat kan gebeuren doordat kleine water- of aardedeeltjes met de bacterie in de lucht terechtkomen en ingeademd worden. De legionellabacterie groeit vooral goed in stilstaand water bij bepaalde (hogere) temperaturen. Zorg er dus voor dat je voorwerpen waar water in zit, leegt en niet gevuld met water laat staan. Dit geldt in het bijzonder voor voorwerpen waarmee je water sproeit of vernevelt.

Machineveiligheid

Werk bij voorkeur met een **CE-gemarkeerde machine** en zorg dat je de documentatie en **gebruikshandleiding** goed gelezen hebt. Als een machine gewijzigd voldoet deze na wijziging bij voorkeur nog steeds aan de CE keureisen voldoen. Wanneer een machine geen CE-markering heeft, wordt dit gemeld bij Herenboeren NL. Lees hierover meer in de *Factsheet aanschaf machines en arbeidsmiddelen* en *Factsheet veilig werken met machines en arbeidsmiddelen*.

Goedkeuring en toestemming boer: de boer is degene die de machines het beste kent. Ga nooit zonder toestemming van en instructie door de boer aan de slag met de (landbouw)machines. Als boer (of aangewezen vervanger) zorg je er ook voor dat sleutels niet op machines blijven zitten, zodat er geen gebruik van gemaakt kan worden door onbevoegden.

Start met (visuele) inspectie: Controleer de machine voordat de werkzaamheden starten. Voer altijd een visuele inspectie uit om te bepalen of de machine(s) geen enkel gebrek vertonen. Controleer verlichting, spiegels en ramen, zeker als je de weg op gaat.

Onderhoud machines: Onderhoud de machine volgens de aanwijzingen in de gebruikshandleiding en indien groter materieel dient het materiaal jaarlijks onderhouden en gekeurd te worden. **Voer nooit onderhoud uit aan een draaiende machine.** Houd elke vorm van onderhoud bij in een **onderhoudsboek**.

Altijd eerst instructie: ga je werken met een machine? Zorg dat je eerst op hoogte wordt gebracht over de werking. Krijg en vraag instructie aan boer of coördinator. De *Calamiteitenkaarten* kunnen worden opgehangen/neergelegd op de boerderij voor de belangrijkste veiligheidsinformatie over specifieke machines. Op de kennisbank staan voorbeelden.

Markeer een defect apparaat met een bordje 'DEFECT! NIET GEBRUIKEN'. Hiervoor kan een van de *Calamiteitenkaarten* worden gebruikt. Alleen de boer mag deze markering verwijderen.

Draag een **gordel** in de trekker op de openbare weg en bij werken op hellingen en taluds. Een gordel in de trekker is verplicht. Alle registratieplichtige (land)bouwvoertuigen moeten vanaf 1 januari 2025 een **gele kentekenplaat** voeren.

Zorg dat je altijd een **mobiele telefoon** bij je hebt als je alleen werkt.

6. Voedselveiligheid

Dit hoofdstuk behandelt de voedselveiligheidsaspecten die op de Herenboerderijen van belang zijn. Met name bij de oogst en opslag van producten zijn er zaken waar rekening mee gehouden dient te worden. In de [Factsheet voedselveiligheid](#) is uitgebreidere informatie over dit thema te vinden.

6.1. Oogsten producten

Bij de oogst wordt het gewas gecontroleerd op kwaliteit en dient het intact en bewaarbaar (gewasspecifiek) te zijn. Zie de [Factsheet visuele beoordeling groente en fruit](#) voor meer informatie over beoordeling van producten op geschiktheid voor veilige consumptie.

Momenteel wordt er overlegd over monitoring van geoogste producten op salmonella, EHEC/STEC, listeria en E-coli. Volgens het monstername-schema (in voorbereiding/overleg) worden producten gecontroleerd op verschillende wettelijke chemische parameters.

6.2. Eieren

Eieren rapen is een kritisch punt. De aanwezigheid van Salmonella, Enteritidis of Typhimurium moet worden voorkomen middels vaccinatie en monitoring. De uitgeleverde eieren mogen tevens niet over datum zijn. Lees meer over het voorkomen van een Salmonella besmetting in het volgende hoofdstuk *Dieren op de boerderij*.

6.3. Opslag voedsel

Om de kans op ontwikkeling van ziekteverwekkers te minimaliseren worden de volgende maatregelen genomen bij het bewaarproces van alle soorten voedsel:

- De oogstdata worden bijgehouden ;
- de producten worden conform de ideale bewaaromstandigheden opgeslagen (Zie hiervoor de [Factsheet Productbewaring](#);
- de producten worden zonder zichtbare aantastingen van plagen opgeslagen;
- de producten worden opgeslagen zonder kans op kruisbesmettingen van allergenen (noten, selderij).

Zie voor verder informatie de [Factsheet Productbewaring](#) voor meer informatie over voedselveilige productopslag.

6.4. Ongedierte

In verband met de voedselveiligheid dient ongedierte gemonitord te worden. Ter preventie van ziekmakende contaminaties wordt ervoor gezorgd dat de voedselopslag niet toegankelijk is voor ongedierte. Lees hierover meer in [Factsheet voedselveiligheid](#).

6.5. Ketenpartners

Leveranciers geselecteerd voor aankoop van producten worden beoordeeld en goedgekeurd volgens de [Leveranciersbeoordeling](#). Bij ontvangst van materialen moet het aan de specificaties voldoen. Controle vindt plaats bij ontvangst middels de [Factsheet Ingangscontrole](#) (beiden nog in ontwikkeling).

7. Dieren op de boerderij

Het werken met of in de nabijheid zijn van dieren brengt risico's met zich mee. De boer is opgeleid en bekend met de verschillende risico's. Zorg ervoor dat je nooit alleen tussen of in de buurt van dieren komt!

Instructie door boer: help je bij het verzorgen of voeren van de dieren? Doe dit nooit zonder instructie van de boer. De boer kan je wijzen op zaken die een verhoogd risico vormen (zoals dominante dieren).

7.1. Runderen

Met name en vooral **stieren** zijn **onbetrouwbaar**. Zorg daarom dat er geen leden bij de koeien hoeven te komen. De voorkeur is om geen stieren te houden op de boerderij. In de praktijk is dat echter wel handig omdat dan de bevruchting van de koeien op een natuurlijke manier kan gebeuren (dit bespaart tijd en is natuurlijker). Een enkele locatie houdt daarom een jong stiertje maximaal 2 jaar bij de kudde, die wanneer het werk erop zit afgevoerd kan worden naar de slacht.

7.2. Varkens

Een beer is van nature onbetrouwbaar en kan een verzorger aanvallen en verwonden. Varkens hebben van nature de neiging om te wroeten, kauwen en bijten. In sommige situaties kan dit leiden tot een gevaarlijke situatie. Varkens kunnen last hebben van schurft. Zie voor meer informatie de [Factsheet schurft behandeling varkens](#).

7.2.1. Afrikaanse varkenspest

In de varkenshouderij vormt de Afrikaanse Varkenspest een risico. Zie de [Factsheet Afrikaanse varkenspest](#) en [Afspraken jagers AVP-preventie](#) voor meer informatie.

7.3. Kippen

Zie [Factsheet welzijn van leghennen](#), [Factsheet kippen huisvesting en uitloop](#) en [Factsheet slachtrijpheid leghennen](#) en [Informatiebrief kippen 2024](#) voor meer informatie over het houden van kippen.

7.3.1. Zoönose Salmonella

Dieren kunnen infectieziekten overbrengen. Een klein deel van deze ziekten is besmettelijk voor de mens; de zogeheten zoönosen. Voor aangifteplichtige ziekten zijn er nationale en Europese wettelijke maatregelen. De zoönose Salmonella is in het bijzonder een **kritisch punt**, vanwege de ziekte die het bij de mens kan veroorzaken via kippenvlees en -eieren. Echter kan het risico middels de volgende maatregelen goed geborgd worden:

1. Al het pluimvee krijgt de inenting tegen salmonella;
2. Er wordt een monitoringsplan opgezet om te verzekeren dat er geen salmonella aanwezig is. Zie voor meer informatie de [Factsheet salmonella monsters](#).

Bij het vóórkomen van Salmonella of andere aangifteplichtige ziekten worden **hygiënebarrières** in acht genomen. De boerderij doet er alles aan om **blootstelling** die tot een zoönose kan leiden **te**

voorkomen. Op het bedrijf wordt hygiënisch gewerkt en al diegenen die met zieke dieren in aanraking komen kennen de risico's op zoönosen en weten hoe hiermee om te gaan.

Algemene maatregelen die genomen kunnen worden:

- Zorg voor een goede diergezondheid;
- Het bedrijf heeft een vaste dierenarts;
- Zorg voor vaccinatie van dieren, daar waar verplicht;
- Zorg voor een goede bedrijfshygiëne, volg de Herenboeren-protocollen over hygiëne en geef werknemers voorlichting en instructies;
- Voorkom onnodig contact van erfbezoekers met het vee;
- Preventieve maatregelen voor de medewerkers:
 - Kwetsbare werknemers zoals zwangeren lopen extra risico en krijgen aanvullende maatregelen.
- Geef werknemers en derden voorlichting en instructies:
 - over de mogelijke gevaren voor de gezondheid;
 - over de te treffen voorzorgsmaatregelen die op het bedrijf van toepassing zijn;
 - over de bestaande hygiënische voorschriften zoals handen wassen voor het eten en bij het verlaten van het bedrijf;
 - over het dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen.
- Neem in geval van twijfel contact op met de dierenarts, bedrijfsarts of huisarts.

7.3.2. Vogelgriep

Er heerst helaas regelmatig vogelgriep; de kippen zijn dan opgehokt. De richtlijnen over afstand houden en toegang tot de kipcaravan moeten door iedereen strikt worden opgevolgd. Onder toezicht van de boer kunnen werkzaamheden in de kipcaravan worden verricht. Zie de [Factsheet wet- en regelgeving vogelgriep en afscherming pluimvee](#) voor meer informatie.

7.4. Wasplaats, kadaverplaats en mestopslag

Ter voorkoming van verschillende soorten ziekteverwekkende contaminatie dienen de regels rondom de wasplaats, kadaverplaats en mestopslag te worden opgevolgd. Lees hierover meer in [Factsheet wasplaats dieren](#), [Factsheet wet- en regelgeving kadaverplaats](#) en [Factsheet wet- en regelgeving opslag mest en compost \(in ontwikkeling\)](#).

Bijlage I – Overzicht Factsheets

Dieren

[Factsheet wasplaats dieren](#)

[Factsheet wet- en regelgeving kadaverplaats](#)

Runderen

[Factsheet Robuuste runderrassen](#)

Varkens

[Factsheet schurft behandeling varkens](#)

[Factsheet Afrikaanse varkenspest](#)

[Afspraken jagers AVP preventie](#)

Kippen

[Factsheet kippen huisvesting en uitloop](#)

[Factsheet wet- en regelgeving vogelgriep en afscherming](#)

[Factsheet salmonella monsters](#)

[Factsheet slachtrijpheid leghennen](#)

[Register leghennen welzijn en eieren](#)

[Factsheet welzijn van leghennen](#)

[Factsheet mogelijke behandeling bloedluis](#)

[Informatiebrief kippen 2023](#)

[Factsheet productbewaring](#)

[Factsheet opslag en koeling](#)

[Factsheet agrarische bedrijfsadministratie](#)

[Factsheet Wet- en regelgeving grasland scheuren](#)

[Factsheet spuitlicentie](#)

[Factsheet Mest: kwaliteit, opslag, boekhouding \(in ontwikkeling\)](#)

[Factsheet aanschaf machines en arbeidsmiddelen](#)

[Factsheet veilig werken met machines en arbeidsmiddelen](#)

[Checklijst Machineveiligheid en gevaarlijke stoffen](#)

[Factsheet Voedselveiligheid](#)

[Factsheet visuele beoordeling groente en fruit](#)

Factsheet leveranciers (in ontwikkeling)

[Leveranciersbeoordeling](#)

[Factsheet Ingangscontrole](#)

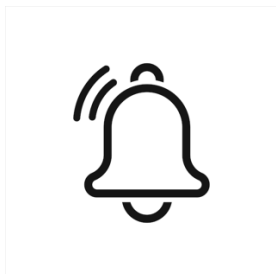
[Factsheet basisvoorwaarden KAM](#)

[Handboek KAM HBNL](#)

[Factsheet Verzuimregeling](#)
[Functie-omschrijving KAM-coördinator lokaal](#)
[Basisvoorwaarden KAM](#)
[Kinderen op de Herenboerderij](#)
[Calamiteitenkaarten](#) (voorbeelden)
[Factsheet verzekeringen](#)

KAM-activiteitenplanner (volgt)
Kwaliteit- en Milieuplan (volgt)
Melding calamiteit, afwijking, wijziging en verbetering (in ontwikkeling)
Personeelshandboek (in ontwikkeling)

Bijlage II – Format Huis- en erfregels op de Herenboerderij

Nieuw op de boerderij?
Meld je eerst bij de boer.

Blijf op gepaste afstand van
o.a. rijdende trekkers i.v.m.
de dode hoek.

Bij calamiteiten: volg aanwijzingen
van BHV'ers op.

Parkeer je fiets of auto in de daarvoor aangewezen vakken.

Hou toezicht op (spelende) kinderen en zorg dat ze buiten gevaar blijven.

Algemene gedragsregels
(roken, veiligheid ed.)

Hoe ziet de wet- & regelgeving voor brandblussers en brandbeveiliging eruit

De algemene voorschriften voor brandveiligheid en draagbare en verrijdbare blustoestellen is vastgelegd in de NEN 4001.

Op deze pagina lees je meer over wanneer brandblussers verplicht zijn en hoeveel brandblussers je in een gebouw moet hebben.

Zijn brandblussers verplicht?

Niet verplicht:

Brandblussers zijn niet wettelijk verplicht in je woning. Uiteraard is het wel aan te raden om een klein blusser in je woning te hebben.

Wel verplicht:

Brandblussers zijn wettelijk verplicht in alle gebouwen die publiekelijk toegankelijk zijn.

Dus brandblussers zijn verplicht in winkels, horeca, musea, hotels, kantoren, bedrijfsruimten, productieruimtes, appartementsgebouwen (ook studentenhuizen) enz.

Hoeveel brandblussers

Het aantal brandblussers dat nodig is in een gebouw hangt sterk af van aantal factoren af.

Eén van de belangrijkste factoren is de mate van brandrisico en de oppervlakte van het gebouw.

Als basisbeveiliging tegen brand zijn de volgende blusmiddelen geschikt gevonden:

- 6 liter schuimblusser
- 9 liter schuimblusser
- 6 kg. poederblusser
- 9 kg. poederblusser
- 12 kg. poederblusser
- Brandslanghaspel (Een brandslaghaspel telt als één eenheid basisbeveiliging).

De maximale loopafstand tussen blusmiddelen is 20 meter.

In onderstaande tabel staat het aantal blusmiddelen per ruimte.

Projectering volgens NEN 4001

Blustoestellen met een inhoud van 6 kg. of 6 l.	1 blustoestel per 300 m ² .	1 blustoestel per 150 m ² .
Blustoestellen met een inhoud van 9 tot 12 kg. of 9 l.	1 blustoestel per 450 m ²	1 blustoestel per 225 m ²
Gebruiksfunctie:		
1) Woonfunctie		
a) woningen met een gebruiksoppervlak > 500 m ²	X	
2) Bijeenkomstfunctie		
a) congrescentrum	X	
b) kerk	X	
c) wijkcentrum		X
d) bioscoop		X
e) theater		X
f) casino		X
g) café		
h) restaurant		
i) kantine		
j) discotheek		
k) tentoonstelling	X	
l) museum		X
m) kinderdagverblijf		X
3) Celfunctie	X	
4) Gezondheidsfunctie		
a) niet-zelfredzame personen		X

b) zelfredzame personen	X	
5) Industriefunctie		
6) Kantoorfunctie	X	
7) Logiesfunctie		X
8) Onderwijsfunctie		
a) theorielokaal	X	
b) praktijklokaal		
9) Sportfunctie		
a) zwembad	X	
b) gymnastiek	X	
c) sporthal	X	
d) fitnesscentrum	X	
10) Winkelfunctie		X*
11) Overige gebruiksfuncties	*	*
12) Bouwwerk geen gebouw zijnde	*	*

* afwijkende projectering mogelijk op grond van RI&E (Risico Inventarisatie en Evaluatie)

© 2025 VECENED realisatie: NOREX